

UDK 37.064.1:316.624-057.874(049.3)

Primljeno: 02. 07. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Adem Azapagić

FUNKCIONALNO POVEZANA CJELINA TEORIJSKOG RAZUMIJEVANJA I PRAKTIČNIH ASPEKATA FORENZIČKE REVIZIJE I FINANSIJSKIH PREVARA

(Edin Glogić, Erdin Hasanbegović, Semina Škandro, *Forenzička revizija i finansijske prevare*, FINRA, Tuzla, 2023)

Knjiga *Forenzička revizija i finansijske prevare* se sastoji od deset poglavlja kroz koja čitaoci imaju priliku upoznati se sa pojmovima, specifičnostima i različitim aspektima forenzičke revizije i finansijskih prevara. Kroz poglavlja povezana u jednu funkcionalnu cjelinu u ovoj knjizi autori se bave temama poput uvoda u forenzičku reviziju i finansijske prevare, kreativnog računovodstva i manipulacija finansijskim izvještajima, kriminala u finansijskom sektoru, pranja novca i tehnika njegovog provođenja, porezne evazije i poreznih oaza, sudskih vještačenja i stečajeva, interne i eksterne revizije u otkrivanju grešaka i prevara, metoda otkrivanja računovodstvenih i finansijskih prevara, uticaja etike na kvalitet finansijskih izvještaja i, na kraju, najpoznatijim svjetskim računovodstvenim i finansijskim prevarama.

Prvo poglavlje knjige posvećeno je uvodu u forenzičku reviziju i finansijske prevare. Naslovljeno kao “Uvod u forenzičku reviziju i finansijske prevare” ovo poglavlje pruža čitateljima osnovni uvid u koncept forenzičke revizije, njen cilj i zadatke. Autori su pažljivo predstavili čitaocima historijski kontekst prevara kao i proces forenzičke revizije – od pokretanja istrage do izvještavanja. Uz to, naglasili su ulogu forenzičke revizije kao podrške u parničnim postupcima, te su objasnili pojam finansijske prevare i prevaranata, ističući njihove karakteristike. Ovo poglavlje također se bavi prevarom kao predmetom istraživanja u forenzičkoj reviziji, te

pojmovima trougla prevara i Pozijeve sheme. Autori su čitaocima pružili pregled metoda forenzičkog računovodstva, tehnika i alata koji se koriste u forenzičkim istragama, kao što su data mining tehnika, Benfordov zakon, teorija relativne veličine faktora, racio analiza i drugi. Ovo poglavlje će čitaocima pružiti temeljno razumijevanje forenzičke revizije i finansijskih prevara te im pomoći da steknu uvid u metode istraživanja i tehnike koje se primjenjuju u forenzičkim istragama.

Drugo poglavlje posvećeno je temi kreativnog računovodstva. Poglavlje nosi naziv “Kreativno računovodstvo – primjena, prevencija i manipulacije”. Autori su pažljivo istražili ovu oblast, detaljno su razmatrani pojam kreativnog računovodstva, ciljevi i motivi koji stoje iza njegove primjene, kao i tehnike koje se koriste u procesu kreativnog računovodstva. Naglasak je stavljen na efekte primjene kreativnog računovodstva na finansijsko izvještavanje i prevare u finansijskim izvještajima. Autori također razmatraju načine sprečavanja prevara u finansijskim izvještajima i manipulacija u istima te ukazuju na upozoravajuće faktore kreativnog računovodstva i metode detekcije. Prikazani su i primjeri primjene kreativnog računovodstva u praksi, kao i različite vrste računovodstvenih manipulacija, kao što su manipulacija zaradama, uglađivanje trenda zarada, računovodstvo “velike kupke” i kozmetičke računovodstvene manipulacije. Ovo poglavlje će čitateljima pružiti dublje razumijevanje kreativnog računovodstva, njegovih implikacija na finansijsko izvještavanje i prevare u finansijskim izvještajima. Također će im pružiti smjernice i alate za sprečavanje ovakvih manipulacija te pomoći u prepoznavanju znakova kreativnog računovodstva.

“Kriminal u finansijskom sektoru” naziv je trećeg poglavlja u kojem se autori bave pojmom i definicijom finansijskog kriminala, kao i različitim vrstama finansijskog kriminala. Također, razmatraju načine borbe protiv finansijskog kriminala i sposobnost države da suzbije kriminal u finansijskom sektoru. Dalje u ovom poglavlju čitaoci imaju priliku da se upoznaju sa motivima i posljedicama kriminala u finansijskom sektoru, kao i različitim vrstama finansijskih prevara i obmana, poput protupravnog prisvajanja imovine, lažnog finansijskog izvještavanja i korupcije. Čitaoci imaju priliku da se upoznaju sa počiniocima finansijskih prevara te saznati kako otkriti i spriječiti prevare.

U četvrtom poglavlju “Forenzička revizija i finansijske prevare” obrađene su teme pranja novca, tehnike njegovog provođenja i mogućnosti sprečavanja ovog kriminalnog djelovanja. Počevši od definicije pranja novca, čitaoci se mogu upoznati sa procesom pranja novca, od plasmana ili polaganja novca, preko kamuflaže ili sakrivanja i oplemenjivanja novca, do integracije novca. Također, autori se detaljnije

bave metodama i tehnikama pranja novca i načinima borbe protiv ovog kriminalnog djelovanja. Nadalje, razmatraju sprečavanje posljedica i suočavanje sa posljedicama pranja novca, te kako identifikacijom klijenta i vlasnika-korisnika, poštovanjem zakonske regulative, saradnjom sa nadležnim državnim institucijama, sprovođenjem internih politika i procedura i obukom zaposlenih radnika u finansijskom sećktoru možemo spriječiti ovu pojavu. Tekst ovog poglavlja također obuhvata i borbu protiv pranja novca u Bosni i Hercegovini, kao i zakonsku regulativu vezanu za ovu temu. Kroz ovo poglavlje razmatraju još i to kako računovođe, revizori i porezni savjetnici treba da postupaju u primjeni Zakona o sprečavanju pranja novca, uključujući izradu programa procjene rizika, identifikaciju i praćenje klijenata, saradnju sa finansijskim obavještajnim odjelom. Na kraju ovog poglavlja predstavljaju smjernice za pokazatelje sumnjivih transakcija, te uticaj i posljedice pranja novca po državu.

“Porezna evazija i porezne oaze” je naziv petog poglavlja. U ovom poglavlju detaljno su istraživane porezna evazija i porezne oaze, ključne teme u finansijskom sektoru. Autori su se prvo pozabavili poreznom evazijom, pružajući definiciju i razmatrajući otpor plaćanju poreznih obaveza. Također su istražili pojam poreznog morala i podijelili poreznu evaziju na zakonsku i nezakonsku. Proučili su različite oblike porezne evazije, kao što su poreski karuseli i offshore kompanije, te analizirali izraženost i rasprostranjenost ovog problema u nacionalnoj ekonomiji. Nadalje, istražili su mjere koje se poduzimaju protiv porezne evazije, uključujući preventivne, represivne, institucionalne, pravne i socioekonomske mjere. Čitaocima su pružili priliku da se upoznaju sa zakonodavstvom Bosne i Hercegovine vezanim za krivična djela porezne evazije. Također, istražili su ulogu Kancelarije Evropske komisije za borbu protiv nepravilnosti OLAF u suzbijanju porezne evazije. Zatim su se posvetili poreznim oazama, počevši od njihovog pojma i definicije, te istražili njihove karakteristike i obilježja, kao i vrste i popis poreznih oaza. Istražili su i učinke poreznih oaza, uključujući pozitivne i negativne utjecaje na nacionalnu ekonomiju.

U šestom poglavlju knjige čitatelji se mogu upoznati sa sudskim vještačenjima i stečajevima. Ovo poglavlje obuhvaća važne teme kao što su korištenje stečajnog postupka kao instrumenta prevare, analiza bilansnih indikatora, vođenje knjiga i finansijsko izvještavanje tokom procesa stečaja, kao i finansijsko izvještavanje na kraju stečajnog postupka. Detaljno su istraženi načini na koje se stečajni postupak može iskoristiti za izvršenje prevara i kako se to može spriječiti. Također, razmotreno je kako se bilansni indikatori mogu koristiti u stečajnom postupku i kako se njihova poremećenost može povezati s finansijskim prevarama. Kroz ovo poglavlje istraženo je vođenje finansijskog izvještavanja tokom procesa stečaja i kako se ono može

koristiti za otkrivanje prevara. Posebna pažnja posvećena je finansijskom izvještavanju na kraju stečajnog postupka i kako se ono može koristiti u svrhu sprečavanja prevara.

Sedmo poglavlje knjige nosi naziv “Interna i eksterna revizija u otkrivanju pogrešaka i prevara” i bavi se internom i eksternom revizijom u procesu otkrivanja pogrešaka i prevara. U ovom poglavlju detaljno su istražene metode prikupljanja revizorskih dokaza, odgovornosti revizora za otkrivanje prevara, uloga interne revizije u otkrivanju pogrešaka i prevara, kao i uloga eksterne revizije u istom procesu. Poglavlje je također obuhvatilo ulogu interne kontrole u otkrivanju pogrešaka i prevara, kao i suradnju između interne i eksterne revizije u otkrivanju manipulacija. Čitatelji imaju priliku upoznati se sa pojmom interne revizije, vrstama prevara i metodama otkrivanja prevara u okviru interne revizije, osobinama prevaranata i pokazateljima nastanka prevara koje interni revizori moraju prepoznati. Također je istraženo djelovanje internih revizora u otkrivanju pogrešaka i prevara. Pored toga autori su razmatrali pojam eksterne revizije, odgovornosti eksternih revizora za otkrivanje materijalno pogrešnih iskaza koji su rezultat nezakonitih poslovnih transakcija, te specifične odgovore revizora u vezi s pogrešnim iskazima koji su rezultat izvještavanja u nezakonite svrhe i pronevjere sredstava. Također su istraživali revizijske postupke kao odgovor na zaobilaženje kontrola od strane rukovodstva klijenta revizije.

U osmom poglavlju knjige čitatelji imaju priliku da se upoznaju sa različitim metodama otkrivanja računovodstvenih i finansijskih prevara. Autori se prvo bave primjenom Benfordovog zakona u otkrivanju ovih prevara. Detaljno su istražili primjenu ovog zakona u poslovanju i forenzičkoj reviziji proučavajući njegove pojedinačne pokazatelje. Nakon toga upoznaju čitaoc sa Beneishovim M-score modelom, koji se koristi za otkrivanje računovodstvenih prevara i manipulacija. Istražili su pojedinačne pokazatelje ovog modela, kao što su koeficijent obrta potraživanja od kupaca, indeks marže pokrića, indeks kvalitete aktive i drugi. Zatim nas upoznaju sa BEX modelom za analizu poslovne izvrsnosti, koji se sastoji od četiri pokazatelja: profitabilnost, stvaranje vrijednosti, likvidnost i finansijska snaga. Detaljno su proučili ovaj model i njegove pokazatelje. Nadalje, ovim poglavljem je obuhvaćeno i detaljno istraživanje otkrivanja prevara u vezi s kriptovalutama, kao što su “Pump and dump” prevare, prevare sa lažnim brokerima, OneCoin prevara, “Crypto Michael” i Bitconnect prevara, PlusToken krypto Ponzijeva shema, Argyle Coin krypto prevara i “BitClub Network” prevara. Ovo poglavlje pruža čitateljima važna saznanja o različitim metodama otkrivanja računovodstvenih i finansijskih prevara te će im pomoći u sprečavanju takvih prevara u njihovom poslovnom okruženju.

Deveto poglavlje knjige pod nazivom “Uticaj etike na kvalitet finansijskih izvještaja” autori su započeli razmatranjem pojma i nastanka poslovne etike, kao i donošenjem etički ispravnih odluka. Nadalje, pažnju su posvetili etici u računovodstvu i analizirali neetičko ponašanje u računovodstvenoj profesiji. U knjizi su predstavili Kodeks poslovne etike za profesionalne računovođe, ističući njegova temeljna obilježja, svrhu i primjenu u Bosni i Hercegovini. Detaljno su se pozabavili strukturom Kodeksa i načinom postupanja u skladu s njim, te primjenom konceptualnog okvira u privatnom i javnom sektoru, računovodstvu neprofitnih organizacija i u obrazovanju. Ovo poglavlje je zaključeno razmatranjem mogućnosti uticaja Kodeksa profesionalne etike na kvalitet rada računovođa i važnosti profesionalnog ponašanja računovodstvenih radnika u ostvarivanju etičkih standarda. Ovo poglavlje pruža čitateljima važne uvide o značaju etike u računovodstvenoj profesiji te kako ona može uticati na kvalitet finansijskih izvještaja.

Deseto poglavlje knjige “Najpoznatije svjetske računovodstvene i finansijske prevare” predstavlja pregled nekih od najpoznatijih svjetskih slučajeva finansijskih prevara. U ovom poglavlju čitatelji se mogu detaljnije upoznati sa slučajevima poput ENRON-a, Toshiba Corporaciona, ZZZZ Best-a, Koss Corporaciona, Alberta Motors Association-a, MF Global-a, Parmalata, Bernard L. Madoffa i Investicijskih vrijednosnih papira, Cendant Corporaciona, te najveće europske prevare sa PDV-om poznate kao Operacija “Admiral”. Svaki od ovih slučajeva pruža primjer finansijske prevare u različitim sektorima i na različitim nivoima, što pomaže čitateljima u boljem razumijevanju načina na koje se finansijske prevare mogu dogoditi, kao i metoda za njihovo otkrivanje i sprečavanje.

Adresa autora
Author's address

Adem Azapagić
Visoka škola za finansije i računovodstvo FINra, Tuzla
adem.finra@gmail.com

